

Kako koristiti centralne nemačke arhive u vezi sa istraživanjima Drugog svetskog rata i Holokausta u bivšoj Jugoslaviji

Vodič za istraživanje

Sanele Schmid i Christiana Schölzela

Preliminarne napomene

Dolenavedene napomene ne mogu se smatrati enciklopedijskim pregledom. Cilj im je da pokažu strukturne puteve kako bi odgovorili na istraživačka pitanja pronalaženjem relevantnog izvornog materijala.

Napisano u leto 2020. godine, u doba svetske krize zbog virusa korona, radno vreme nije navedeno uz predstavljene adrese arhiva.

Bundesarchiv Berlin

<https://www.bundesarchiv.de/EN/Navigation/Home/home.html>

Dosjei iz Bundesarchiv Berlin koje se odnose na vreme Drugog svetskog rata uglavnom u podjeljeni u takozvane R- i NS-zbirke, poput ličnih zbirki (Nachlässe).

Zbirke koje počinju referentnim brojem „R“ odnose se na klasičnu državnu (Reichs-) upravu poput Ministarstva unutrašnjih poslova, Trezora itd.

Zbirke koje su označene referentnim kodom koji počinje sa „NS“ sadrže posebne institucije/organizacije, koje su posebno povezane s nacističkom erom (ovde na organizacionom nivou Rajha), npr: SS, SA, NSDAP itd.

Ako se koriste pomagala za pronalaženje ovih R- i NS-zbirki treba imati na umu tri stvari:

1. Bundesarchiv nudi centralno onlajn pomagalo u pronalaženju koje se zove *invenio*: ([fhttps://invenio.bundesarchiv.de/invenio/login.xhtml](https://invenio.bundesarchiv.de/invenio/login.xhtml)). Sadrži nekoliko alata za pronalaženje i nudi se samo na nemačkom jeziku. Istraživanje bez registracije ne daje toliko rezultata koliko registrovano istraživanje u samoj arhivi. - Da bi se izbegla opasnost od upotrebe ključnih reči koje bi mogle biti preuske u svom fokusu, preporučuje se dodatno korišćenje pisanih registara za pronalaženje zbirki koje se čuvaju u čitaonici Bundesarchiva Berlin. Takođe, pomagala za pronalaženje mogu dati bolji pregled administrativnih struktura unutar aparata (npr. Odeljenje ministarstva).
2. Koristeći pisana pomagala za pronalaženje, imajte na umu da je podelom Nemačke na Saveznu Republiku i DDR 1949. godine došlo i do podele arhivskih zbirki. Stoga su, nakon ponovnog ujedinjenja Nemačke, dugo postojala dva pomagala za pronalaženje zapadnog i istočnog dela zbirki, koja su ponovo ujedinjena posle 1990.
Imajte na umu da ponegde i dalje postoji JEDNO pomagalo za pronalaženje bivšeg istočnog dela zbirke i JEDNO za nekadašnji zapadni deo i da ponegde postoje „ponovo ujedinjena“ štampana pomagala za pronalaženje.
3. Veći delovi dokumenata iz organizacionih jedinica Reichs i NS nisu ostavljeni u Nemačkoj 1945. godine, već su ih sovjetske trupe donele u Sovjetski Savez. Oni se i dalje čuvaju u većim delovima u bivšoj KGB-ovoj Specijalnoj arhivi (Osoby arhiva) u Moskvi. Npr. fond 500 iz arhive Osoby sadrži neke delove RSHA dokumenata koji se većim delom čuvaju u berlinskoj Lichterfelde (referenca-br .: R 58). Na primer, organizacija Zagrebačke jevrejske zajednice za pomoć Jevrejima koji su izbegli iz Nemačke od 1933. do 1941. godine u potpunosti je arhivirana u Moskvi. Dobar pregled dat je na: www.sonderarchiv.de

Posebno treba pogledati procedure za pronalaženje biografskih dokumenata u Bundesarchiv Berlin-Lichterfelde. U ovom slučaju predlaže se provera postupka u tri koraka:

1. Postoje digitalni prikazi bivših NSDAP-ovih Centralnih i NSDAP-ovih registara članstva u okruzima (Zentral- und Gaukartei). I jedan i drugi odražavaju približno 70% do 80% obima NSDAP-a. Treba biti vrlo oprezan, jer je uprava NSDAP-a imala širok spektar shvatanja i tumačenja abecede. Na primer, ponekad se „ Meyer “ može naći pod „Maier“, ponekad se sortira pod „Meier“ itd. „Hans“ je često integrisan u „Johannes“.

2. Morate imati posebnu dozvolu za upotrebu od strane Bundesarchiv-a da biste na *invenio* pretraživaču mogli da koristite alatku Personensuche. Ovde su integrisane dve glavne zbirke nacističkih ličnih dosjea: bivša zbirka C.I..C./C.I.A. (= zbirka Berlinskog dokumentacionog centra) i bivša zbirka tajne službe DDR-a (Ministerium für Staatssicherheit, ovde: Hauptabteilung IX/11 - Z-Kartei).

3. Korišćenjem alata ključne reči u *invenio* u odnosu na R- i NS-zbirke mogu se naći previše lični dosijei i/ili dokumenti koji su „skriveni“ u institucionalnim zbirkama. Što se tiče ličnih zbirki na papiru, treba proveriti u kojem se od ogranaka Bundesarchiva ta zbirka čuva: u Berlinu, Koblencu, Bajrojtju ili Frajburgu.

Bundesarchiv-Militärarchiv Freiburg i.B.

<https://www.bundesarchiv.de/EN/Navigation/Home/home.html>

Vojni arhiv je prikupio Wehrmacht- i SS-dokumente strukturirane po granama službe (vazduhoplovstvo, kopnena vojska, mornarica i neke centralne institucije) i vojnim

jedinicama. Da bi se saznalo kada je neka jedinica bila na kom frontu, mogao bi se koristiti veb sajt takozvanog Wehrmachtslexikon (www.lexikon-der-wehrmacht.de). Važno je imati na umu da dosjei podružnice u Frajburgu nisu u potpunosti uneti u pomagalo za pronalaženje, posebno dosjei vojnika koji se takođe tamo čuvaju. Nekim dosjeima može se pristupiti digitalno (npr. nekim dosjeima sa 114 ID ili 118. ID), odmah nakon pretrage - ali za to se prvo mora registrovati.

Bundesarchiv Ludwigsburg

<https://www.bundesarchiv.de/EN/Navigation/Home/home.html>

Većina zapadno-nemačkih dokumenata koji se tiču suđenja protiv nacističkih počinitelaca zločina prikupljena je u Bundesarchivu u Ludwigsburgu (bivša „Zentralstelle der Landesjustizverwaltungen“). Takozvani istočnonemački pandan može se naći u BStU-arhivi (vidi dole).

BStU, Berlin

www.bstu.de

Arhiva Bundesbeauftragter für die Unterlagen des ehemaligen Staatssicherheitsdienstes der DDR (= BStU) sadrži dokumente bivše tajne službe DDR-a (= „Stasi“). Dokumenti centralne podružnice Stasi čuvaju se u Berlinu. Regionalne zbirke bivših okruga DDR (= Bezirke) čuvaju se u bivšim glavnim gradovima ovih administrativnih jedinica (npr. Zül, Nojbrandenburg itd.).

Zasad istraživač mora da se prijavi za neku temu, a dosjee ili njihove delove filtriraju obrazovani arhivisti ili drugo osoblje BStU-a. Ova nezadovoljavajuća situacija bila bi poboljšana ako bi - tokom narednih godina - BStU bio unet u arhivsku strukturu Bundesarchiva.

Čak i tako: Dosjei koje ovde možete pronaći sadrže ponekad zanimljive lične dokumente koje je prikupio HA IX/11. Takođe, postoji velika dokumentacija o progonu potencijalnih počinilaca nacista od strane vlasti DDR-a.

Okružne i opštinske arhive

Iako su nacisti pre kraja Drugog svetskog rata spalili puno lokalnih dokumenata, mnoštvo dokumentacije ostalo je sačuvano u okružnim ili opštinskim arhivima (Staats- Hauptstaats-, Landes-, Landeshaupt-, Stadt - i Gemeindearchive). Posebno treba imati na umu da su neki dosjei iz zbirke ličnih dosjea nacista bivšeg Stasija (vidi poglavlje o Bundesarchiva u Berlinu) dati nekim okružnim arhivima u istočnoj Nemačkoj.

Politisches Archiv des Auswärtigen Amtes

<https://archiv.diplo.de/>

Ova arhiva je prikupila gotovo sve dosjee koje se tiču nemačke spoljne politike. Za istraživača Holokausta postoje četiri zanimljiva načina pristupa ovim dosijeima:

1. Tokom nacističke ere, Ministarstvo unutrašnjih poslova (Abteilung Inneres) bilo je strukturirano u takozvane podružnice (Landerabteilung) ili regionalna odeljenja, npr. Jugoslawien (Jugoslavija) ili, od 1941. godine, takođe: Kroatien (Hrvatska). Ovde se može naći relevantan materijal o Jugoslaviji.
2. Odgovarajući deo dokumenata u Landerabteilung su nemačka diplomatska predstavništva (Botschaften, Gesandtschaften, Generalkonsulate, Konsulate) u stranim zemljama (npr. Beograd, Zagreb).

3. Odeljenje za unutrašnje poslove Ministarstva spoljnih poslova (Abteilung Inneres) često sadrži dokumente Tajne službe koji se tiču nemačkog špijuniranja u stranim zemljama.
4. Lični papiri i dosijei diplomata takođe se mogu naći u Političkoj arhivi.

Deutsche Dienststelle – Wehrmachtsauskunftsstelle, Berlin (sad deo Bundesarchiva)

<https://www.bundesarchiv.de/DE/Content/Meldungen/20181221-integration-wast.html>

Ovaj poseban ogranak arhiva sadrži lične dosjee bivših članova Wehrmacht-a i SS-a.

Fotografske arhive:

<https://www.bild.bundesarchiv.de/dba/de/>

<https://www.bpk-bildagentur.de/>

Među mnogim drugim veb lokacijama ne-nemačkih institucija, digitalizovana zbirka Bundesarchiv-Fotoarchiv kao i zbirka Stiftung Preußischer Kulturbesitz može se preporučiti za dalja istraživanja na slikama.

Filmska arhiva

<https://www.filmothek.bundesarchiv.de/>

Bundesarchiv-Filmarchiv je dobar alat za istraživanje svih vrsta pokretnih slika. Sadrži, između ostalog, sve „Wochenschau“ (nedeljni filmski žurnal) posle 1945. godine, kojima se može odmah pristupiti.

Svedočanstva - Zbirke

www.buchenwald.de

www.kz-gedenkstaette-dachau.de

Culture and **m**ore • Reichsstr. 30 • D-14052 Berlin

<https://www.cedis.fu-berlin.de/services/projektentwicklung/aktuell/zwar/index.html>

Spomen-mesta poput Gedenkstätte Buchenwald ili Gedenkstätte Dachau u svojim arhivama čuvaju puno izveštaja o svedočenjima u obliku dokumenata, poput audio ili video snimaka.

Na Freie Universität Berlin možete kontaktirati zbirku intervjuja bivših prinudnih radnika „Dokumentation Zwangsarbeit“ koja je među ostalim zbirkama svedočenja (npr. Fortunoff, Yale i Spielberg) jedna od najvećih zbirki na svetu.

Stiftung Erinnerung, Verantwortung und Zukunft, arhiv u Berlinu

www.stiftung-evz.de

Ova fondacija bila je i još uvek je odgovorna za velike delove isplata naknada bivšim prinudnim radnicima i/ili progonjenim logorašima iz nacističkih logora od strane nemačkih industrijskih preduzeća i nemačke države. Arhiva sadrži dokumentaciju ovih procesa.

<https://arolsen-archives.org/>

<https://www.drk-suchdienst.de/>

Ove dve službe za traženje specijalizovane su za traženje bivših zatvorenika nacističkih logora i/ili raseljenih lica. Obe arhive bi mogle biti korisne za prikupljanje nekih informacija o logorima, udaljenim logorima/komandama i/ili sudbinama bivših progonjenih lica.